

УДК 377

Коваль Ганна Володимирівна

завідувач кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки
Чорноморського державного університету ім. Петра Могили,
доктор наук з державного управління, доцент

Березянська Анастасія Олександрівна

аспірант кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки
Чорноморського державного університету ім. Петра Могили

**ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА СЕРЕД МОЛОДІ
ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНИХ
НАСТАНОВ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ ДО ПРАЦІ**

Анотація. Професійна підготовка і навчання молоді – велика проблема не лише для служб зайнятості. Нею постійно повинно опікуватися все суспільство. Прогнозувати, які професії нині потрібні для виробництва й управління, без яких не обійтися в майбутньому, слід на державному рівні. Лише тоді наша країна зможе посісти чільне місце серед розвинутих держав. У статті розглядається проблема організації профорієнтаційної роботи з молоддю з метою формування мотиваційних настанов молодого покоління до праці, а також наведено принципи державного регулювання зайнятості населення та окреслено основні заходи, які потрібно проводити для зменшення безробіття серед молодого покоління.

Ключові слова: безробіття, профорієнтація, молодь, принципи державного управління, мотиваційні настанови, праця.

Коваль А.В., Березянская А.А. Профорориентационная работа среди молодежи как инструмент формирования мотивационных установок молодого поколения к труду

Аннотация. Профессиональная подготовка и обучение молодежи – большая проблема не только для служб занятости. Ею постоянно должно заниматься все общество. Прогнозировать, какие профессии сейчас нужны для производства и управления, без которых не обойтись в будущем, необходимо на государственном уровне. Только тогда наша страна сможет занять достойное место среди развитых государств. В статье рассматривается проблема организации профориентационной работы с молодежью с целью формирования мотивационных установок молодого поколения к труду, а также приведены принципы государственного регулирования занятости населения и намечены основные мероприятия, которые необходимо проводить для уменьшения безработицы среди молодого поколения.

Ключевые слова: безработица, профориентация, молодежь, принципы государственного управления, мотивационные установки, труд.

Koval A.V., Berezanskaya A.A. Professional orientation work among youth as the instrument of formation of motivational installations of the younger generation to work

Annotation. Vocational training and training of youth - a big problem not only for employment services. All society constantly has to be engaged in it. To predict, what professions are now necessary for production and management without which it is necessary

not to do in the future at the state level. Only then our country will be able to take a worthy place among the developed states. In article the problem of the organization of professional orientation work with youth for the purpose of formation of motivational installations of the younger generation to work is considered, and also the principles of state regulation of employment of the population are given and the main actions which need to be carried out for reduction of unemployment among the younger generation are planned.

Keywords: *unemployments, career guidance, youth, principles of public administration, motivational installations, work.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах жорсткої конкуренції, що панує на сучасному ринку праці, пріоритетним завданням української соціально орієнтованої економіки є забезпечення соціальної захищеності населення, особливо тих, хто не може конкурувати на рівних. До цієї вразливої категорії, насамперед, належить молодь. З одного боку, молодь має низку соціальних переваг: вона здатна креативно мислити, опановувати нові технології та професії, продукувати принципово нові ідеї; а з іншого – стикається з багатьма проблемами, пов'язаними з першим після закінчення вищих навчальних закладів працевлаштуванням, відсутністю досвіду роботи, проблемами професійного зростання, пропонованою низькою заробітною платнею.

В умовах економічного та соціального становлення держави проблеми працевлаштування молоді набувають особливого значення. Наявна ситуація вимагає дальшого вдосконалення профорієнтаційної роботи з молоддю, яка навчається в школі. Саме в роботі з цією категорією населення закладаються основи не тільки професійного і соціального становлення людини, але й її конкурентоспроможності на ринку праці. У зв'язку з цим актуальною залишається проблема профорієнтаційної підготовки молоді в загальноосвітніх закладах до свідомого вибору професії, яку здійснюють спеціалісти центрів зайнятості спільно з соціальними педагогами та практичними психологами шкіл.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вивченню системи профорієнтації молоді як найважливішого чинника забезпечення ефективної зайнятості молодого покоління присвячено роботи

К. Бондарчука, Г. Вукович, С. Гріншпуна, Л. Задорожньої, Н. Захарова, А. Кібанова, Є. Климова, О. Колонтаєвської, П. Лернера, О. Пряжникової, М. Пряжникова В. Рожкова та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак недостатньо розроблено заходи, які потрібно проводити для зменшення безробіття серед молодого покоління.

Формування цілей статті. Мета статті – розкриття проблем організації профорієнтаційної роботи з молоддю для формування мотиваційних настанов молодого покоління до праці.

Виклад основного матеріалу. За роки реалізації ринкових реформ в Україні значно змінилися погляди молодих людей і на поняття престижності професії, різного роду і характеру занять. Молодь усе більше прагне обирати професії, що приносять швидкий і порівняно високий прибуток. Оцінка значущості професій часто не збігається не тільки з об'єктивними потребами, але фактично і зі здібностями молодої людини. Крім того, у юнаків і дівчат усе більше зникає повага до продуктивної праці, їх приваблюють напівлегальні, а то й нелегальні заробітки, тіньова економічна діяльність.

Ведучи мову саме про профорієнтацію молоді, молодіжне безробіття, слід зазначити, що молодь – це окрема соціально-демографічна група, яка відрізняється за сукупністю вікових характеристик, особливістю соціального становища та зумовлених тим чи іншим набором соціально-психологічних якостей, що визначаються суспільним устроєм, культурою, закономірностями розвитку соціалізації, вихованням в умовах певного суспільства.

Традиційно вважався молодіжний вік від 16 до 30 років. Однак останнім часом усе більшого поширення набувають погляди, згідно з якими вік молоді своєю нижньою межею має 14, а верхньою – 35 років. Основою цього є висловлене науковцями міркування про продовження

часу молодості, збільшення віку вступу до трудового життя, підготовки молоді до праці, досягнення економічної самостійності та незалежності від допомоги батьків [4, с. 230-231].

Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 5 лютого 1993 року (зі змінами та доповненнями) визначає молодь як громадян України віком від 14 до 35 років [2].

На сьогодні безробіття – найгостріша соціально-економічна проблема. Вона становить собою таку систему суспільних відносин між людьми, коли якась частина економічно активного населення не може застосувати свою робочу силу, а отже створити собі і своїй сім'ї умови для існування.

Нині на ринку праці перебуває багато молодих спеціалістів, які мають сучасну освіту, але не можуть знайти роботу, адаптуватися до нових умов. За визначенням МОП (Міжнародної організації праці), безробітною вважається така молода людина, яка на цей час не має роботи, шукає її та готова приступити до неї, і яка є офіційно зареєстрованою на біржі праці.

Молодіжне безробіття виникає на двох етапах життєвого шляху людини: після закінчення середньої школи (якщо не вдалося відразу вступити до вищого навчального закладу (далі – ВНЗ), технікуму чи професійно-технічного училища (далі – ПТУ), працевлаштуватися на підприємство) і після одержання професійного навчання (якщо немає гарантованого направлення на роботу, або воно не влаштовує молоду особу) [7, с. 14].

Труднощі щодо працевлаштування спонукають молодь не чекати підтримки з боку держави. Відповідна орієнтованість молодих людей призводить до таких негативних наслідків, як посилення незахищеності молоді на ринку праці, утрата мотивації праці, зміна ціннісних орієнтацій, що призводить до зниження формування престижності легальної зайнятості, а також зростання злочинності.

Безпосередню допомогу молоді в працевлаштуванні покликані надавати служби зайнятості. У них молодь може отримати потрібну безкоштовну інформацію та професійну консультацію про наявність робочих вакансій, а також можливості професійної підготовки, а в разі потреби – і перепідготовки.

Молодим фахівцям, які звернулися за сприянням у працевлаштуванні до державної служби зайнятості і зареєстровані як такі, що шукають роботу, упродовж десяти календарних днів з моменту реєстрації підшукується підходяща робота з урахуванням спеціальності. Якщо підходящої роботи не запропоновано, їм надається статус безробітних з виплатою допомоги через безробіття до вирішення питання про працевлаштування згідно із законодавством про зайнятість населення. У цей період молоді фахівці мають право на безоплатну професійну орієнтацію, а також на участь в оплачуваних громадських роботах. На осіб, зайнятих на громадських роботах, поширюються соціальні гарантії, включаючи і право на пенсійне забезпечення, виплату допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю.

У разі неможливості надати підходящу роботу державна служба зайнятості за бажанням молодих фахівців направляє їх на перепідготовку з метою дальшого працевлаштування за набутою новою спеціальністю чи професією [6, с.8].

В умовах економічного та соціального становлення держави проблеми працевлаштування молоді набувають особливого значення. Наявна ситуація вимагає дальшого вдосконалення профорієнтаційної роботи з молоддю, яка навчається у школі.

Профорієнтація – комплексна науково обґрунтована система методів та засобів впливу на особистість з метою оптимізації її професійного самовизначення на основі врахування особистісних характеристик

індивідуума. Профорієнтація як необхідний захід професійного самовизначення громадян зазвичай проводиться з ними ще в школі.

В Україні система профорієнтації регулюється Положенням «Про організацію професійної орієнтації населення» та іншими нормативними документами. Обрання професії здійснюється завдяки проведеній профорієнтаційній роботі з безробітними громадянами [3, с. 34].

Основним заходом зі сприяння працевлаштуванню молоді є відпрацювання порядку надання профорієнтаційних і профдіагностичних послуг як у навчальних закладах різного рівня, так і в центрах зайнятості та громадських організаціях. Актуальним залишається і проведення перенавчання, оскільки молодь є більш відкритою до освоєння нової спеціальності. Причому перенавчання повинно проводитися тільки після аналізу кон'юнктури ринку праці та професійної придатності молодої людини [1, с. 33-34].

Основними заходами, які повинні проводитися для зменшення безробіття серед молоді, мають бути агітаційна та просвітницька робота, зокрема:

- 1) створення Молодіжної біржі праці;
- 2) розроблення проектів, орієнтованих на фінансування активних заходів сприяння зайнятості серед молоді;
- 3) проведення дослідження з метою визначення спеціальностей, професійних навичок і рівня кваліфікації, якими повинні володіти випускники. До проведення таких досліджень можуть залучалися соціологічні лабораторії вищих навчальних закладів областей;
- 4) включення до навчальних програм обов'язкового стажування студентів останніх курсів на підприємствах, в установах та організаціях для набуття випускниками практичного досвіду роботи. Розробка механізму пропагування серед студентів та учнів роботи за сумісництвом у

вільний від навчання час та організацію експериментальних підприємств у навчальних закладах;

5) розроблення та впровадження механізму фінансової та іншої підтримки підприємств, установ та організацій, що беруть участь у реалізації цієї програми;

6) проведення навчання з техніки пошуку роботи та розповсюдження матеріалів щодо проблем зайнятості, розширення інформаційного поля про стан на локальному ринку праці, потенційних роботодавців тощо з метою створення умов для самовизначення особи;

7) проведення інформативних і навчальних семінарів та тренінгів щодо можливостей працевлаштування, активізації власних зусиль у вирішенні проблем зайнятості та підвищенні самооцінки;

8) організація зустрічей з роботодавцями та з колишніми безробітними, які успішно знайшли роботу чи заснували власний бізнес;

9) упровадження в програмах навчальних закладів курсів з техніки пошуку роботи та факультативних занять з організації власної справи;

10) проведення координації міжнародної діяльності: у частині обміну студентами з метою стажування, виконання волонтерських і тимчасових робіт тощо [1, с. 36].

Правильний вибір професії є неодмінною умовою соціального становлення кожної особи, від цього залежить зміст і повнота дальшого трудового й особистого життя. Обов'язковою умовою успішного вибору професії є особиста активність молоді людини в цьому процесі. Складність такого вибору полягає в тому, що ухвалювати рішення має людина в юному віці (15-17 років), без життєвого і професійного досвіду, а тому на цьому етапі учні загальноосвітніх шкіл потребують ґрунтовної та кваліфікованої допомоги фахівців.

Водночас в Україні немає системи надання профорієнтаційної допомоги населенню, не визначено сутність профорієнтаційної роботи, її

пріоритетних напрямків і виконавців. Створення такої системи – одна з актуальних проблем соціального буття. Найбільш зацікавленою стороною у створенні такої системи має бути державна служба зайнятості [6, с. 5].

Центри зайнятості охоче відгукуються на запрошення шкіл і беруть участь у профорієнтаційних заходах. Вони запрошують учнів до себе, ознайомлюють з напрямками своєї діяльності, пропонують послуги; залучають учнів до таких заходів профорієнтаційного характеру, як ярмарки вакансій, дні професій, конкурси за професіями. Учням, які приходять до центрів зайнятості за власним бажанням, спеціалісти надають консультації щодо вибору професії (шляхом застосування психодіагностичних методик). Така допомога вагома й корисна, проте це лише фрагменти цілісного комплексу потрібних послуг, необхідна, але недостатня умова для досягнення головної мети – формування готовності особи до свідомого професійного самовизначення. Надати ж учням повний комплекс послуг державна служба зайнятості не в змозі – на це їй не вистачить ні сил, ні часу. Отже, фахівці служби зайнятості повинні брати на себе цю роботу, проте їхня участь у ній обмежена. Тому центрам зайнятості слід докласти максимум зусиль для того, щоб заохотити педагогічні колективи шкіл до проведення профорієнтаційної роботи з учнями; надавати вчителям - організаторам цієї роботи – вичерпні консультації та допомогу щодо планування і впровадження профорієнтаційних заходів; брати безпосередню участь у профорієнтаційній роботі (головним чином з учнями випускних класів) з урахуванням компетенції своїх фахівців та реальних можливостей [6, с. 8].

Сьогодні деякі центри зайнятості намагаються охопити профорієнтаційними послугами учнів ПТУ, студентів середніх та вищих навчальних закладів. У закладах такого типу створено або створюються спеціалізовані структурні підрозділи, мета яких полягає в наданні студентам допомоги у формуванні, оцінюванні та ефективному

застосуванні особистих планів фахової реалізації. Діяльність таких підрозділів здійснюється за трьома напрямками: з питань кар'єри, навчання техніки пошуку роботи, сприяння в працевлаштуванні. Такі підрозділи мають не тільки цільові програми дій, а й відповідних фахівців у своєму складі [6, с. 12].

Одним із напрямків вирішення проблеми зайнятості молоді міста може бути створення Молодіжної біржі праці, діяльність якої буде спрямована на запобігання негативних тенденцій, що впливають на стан молоді, а саме: вирішення питань працевлаштування молоді, забезпечення її зайнятості у вільний від навчання час, сприяння розвитку молодіжних ініціатив у трудовій сфері, перепідготовка та підвищення кваліфікації молоді. Основними завданнями Молодіжної біржі праці мають бути:

- забезпечення прав та інтересів молодих громадян на ринку праці;
- сприяння працевлаштуванню, підготовці, перепідготовці та підвищенню кваліфікації молоді;
- організація зайнятості молоді у позанавчальний час;
- залучення молоді до підприємницької діяльності;
- надання молоді послуг, пов'язаних з профорієнтацією та підготовкою до роботи за новою професією;
- вивчення та поширення передового вітчизняного і міжнародного досвіду з питань забезпечення зайнятості та професійної підготовки молоді [5, с. 63].

Молодіжна біржа праці відповідно до покладених на неї завдань могла б:

- створювати бази даних про молодь, яка звернулася до центру щодо працевлаштування;
- брати участь у дослідженні ринку праці в регіоні;
- добирати місця роботи для молодих громадян;

- здійснювати пошук місця роботи для учнівських і студентських трудових загонів;
- надавати інформацію щодо ситуації на регіональному ринку праці;
- забезпечувати участь у громадських роботах учнівської та студентської молоді в позанавчальний час;
- здійснювати міжнародні зв'язки з метою сприяння навчанню молоді, стажуванню та проходженню практики за кордоном;
- сприяти створенню молодіжних підприємств шляхом надання юридичних та інших консультаційних послуг, підготовки засновницьких документів;
- організовувати професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації молоді; проводити семінари, тренінги з основ підприємництва, що сприяють розв'язанню проблем працевлаштування та зайнятості молоді;
- організовувати та здійснювати разом із навчальними закладами профорієнтаційні заходи; залучати молодь до участі в різноманітних фестивалях, культурних акціях; організовувати ярмарки та виставки товарів, вироблених молоддю [5, с. 64].

Законодавча та виконавча влади мають якнайшвидше створити передумови з метою розв'язання зазначених проблем, сприяти якнайповнішому використанню трудового потенціалу суспільства. За останнє десятиліття головним чином було створено необхідну інфраструктуру ринку праці.

Державне регулювання зайнятості населення повинно базуватися на таких принципах: сприяння забезпеченню ефективної зайнятості, запобігання безробіттю, створення нових робочих місць, забезпечення контролю профспілок за виконанням заходів щодо забезпечення зайнятості, міжнародна співпраця у вирішенні проблем зайнятості.

Трансформація політики ринку праці має бути спрямована на забезпечення достойною роботою населення незалежно від місця проживання, на стимулювання економічної активності населення, розвиток та реалізацію трудового потенціалу. Це стане вагомим чинником дальшого економічного зростання країни.

Отже, у системі заходів держави щодо працевлаштування молоді важливе місце посідає професійне навчання. Одним із пріоритетних напрямків роботи державної служби зайнятості є розвиток профорієнтаційної роботи серед молоді, що сприяє зменшенню професійно-кваліфікаційного дисбалансу на ринку праці, оскільки правильний вибір професії є неодмінною умовою соціального становлення кожної особи, від нього залежить зміст і повнота дальшого трудового й особистого життя.

Щодо перспектив подальших розвідок, то їх убачаємо в розробці пропозицій щодо підвищення та формування мотивації студентської молоді до праці в сучасних соціально-економічних умовах.

Список використаних джерел

1. Дорошко О. О. Особливості зайнятості молоді в Україні / О. О. Дорошко // Економіка та підприємництво : зб. наук. праць молодих учених та аспірантів / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»; відп. ред. С.І. Дем'яненко. – 2008. – Вип. 21. – С. 30–37.
2. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 5 лютого 1993 р. // Законодавство України про шлюб, сім'ю та молодь. – К., 1997. – С. 170.
3. Костенко Н. Професійне навчання безробітних як засіб відновлення та розвитку трудового потенціалу / Костенко Н. // Україна: аспекти праці. – 2007. – №2. – С.32-39.
4. Соціологія: Терміни, поняття, персоналії : навчальний словник-довідник / [В. М. Піча, Ю.В. Піча, Н.М. Хома та ін.] ; за заг. ред. В.М. Піча. – К.: «Каравела», Львів: «Новий Світ. – 2000», 2002. – 480 с.
5. Соколова Г. Б. Проблеми працевлаштування молоді: регіональний аспект / Соколова Г. Б. // Соціологія майбутнього: науковий журнал з проблем соціології молоді та студентства. – 2011. – №2. – С. 56-69.
6. Фоменко К. М. Роль державної служби зайнятості в професійній орієнтації учнівської молоді / Фоменко К. М. // Науковий пошук молодих дослідників : збірник наукових праць студентів. – 2012. – №8. – С. 5-13.

7. Щетнікова Н. М. Центр зайнятості – як один із соціальних інститутів вирішення проблем безробіття серед молоді / Щетнікова Н. М. // Науковий пошук молодих дослідників. Збірник наукових праць студентів. – 2012. – №8. – С. 13-19.

Statement of the problem. Today, in the face of fierce competition on the job market a priority Ukrainian socially oriented economy is to ensure the social protection of the population, especially young people.

Urgency. In this regard, the problem dealing with career-oriented training of young people in secondary schools to the conscious choice of profession, carried out by specialist employment centers together with social pedagogues and psychologists practical schools.

The purpose of the article – to disclose problems of vocational guidance work with young people to create motivational attitudes of the younger generation to work.

Our task was to study – to analyze a problems, that should be carried out to reduce unemployment among the young generation.

Summary. Youth is a single socio-demographic groups with complex age characteristics, social status and a host of social and psychological qualities that define the social order, culture and education in a certain society.

Today, unemployment is the most pressing social and economic problem. It is a system of social relations between people, as part of the economically active population can not work and create the conditions for his family existence.

Youth unemployment occurs in two stages of man: after high school and after receiving professional education, because young people are not waiting for government support. This leads to the vulnerability of young people in the labor market, loss of motivation to work, lowering the prestige of legal employment, increase in crime.

The employment service should provide direct support to youth employment. There young people can get the necessary free information and professional advice on the jobs, the possibility of training or retraining.

For young professionals within ten days from the date of registration is finding suitable job based specialty. If not, then they are given the status of unemployed in the payment of unemployment benefits to the issue of employment in accordance with legislation on employment. During this period, young professionals are entitled to free vocational guidance, as well as to participate in paid public works.

At the request of young professionals State Employment Service sends them in training for future employment acquired new specialty or profession.

Career guidance is a comprehensive scientifically based system of methods and means of influencing the person to optimize her professional self with due regard to personal characteristics. Career guidance is usually made with them at school.

In Ukraine the system of vocational guidance is regulated by the «On organization of vocational guidance population» and other regulations. The election held profession carried through vocational work with the unemployed.

One of the areas to solve the problem of youth employment can be a youth labor exchange, which addresses issues of youth employment, provision of employment in their free time promoting youth initiatives in employment, retraining and advanced training of young people.

Conclusions and outcomes. The correct choice of profession is essential to the social formation of each person depends on the content and completeness of the employment and personal life. An obligatory condition for successful career choices is a personal activity of a young man in the process. Prospects for further research to see the development of proposals for improving and building motivation students to work in the current socio-economic conditions.